

ПРАВОВІ ЗАСАДИ БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 061.1(100):002.1]:027.022(091)

Лілія Прокопенко,

<https://orcid.org/0000-0003-0531-6111>,

кандидатка історичних наук, доцентка,

головна бібліотекарка,

Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого (м. Київ, Україна)

вул. Грушевського, 1, 01001, м. Київ, Україна

e-mail: prokopenko888888@gmail.com

Життєдайна сила освіти, культури, інклюзії та інформації: Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про публічну бібліотеку (1949, 1972, 1994, 2022)

Мета статті – розглянути історію Маніфесту ІФЛА/ЮНЕСКО про публічну бібліотеку, проаналізувати та порівняти зміст чотирьох його редакцій, обґрунтувати значення документа для розвитку публічних бібліотек України. **Методологічною основою** дослідження є загальнонаукові засади історизму, об'єктивності, комплексності, наступності та всебічності. З позицій наукової методології проблема розглядається на основі системного підходу. Досягнення поставленої мети здійснювалося за допомогою системи загальнонаукових, історичних та бібліографічних методів: теоретичних (аналіз, синтез тощо), емпіричних (опис), порівняльного, джерелознавчого аналізу. **Наукова новизна.** Дослідження є першою спробою аналізу чотирьох редакцій Маніфесту ІФЛА/ЮНЕСКО про публічну бібліотеку у вітчизняному бібліотекознавстві. **Висновки.** У результаті дослідження розглянуто історію підготовки чотирьох редакцій Маніфесту ІФЛА/ЮНЕСКО про публічну бібліотеку, прийнятих у 1949, 1972, 1994, 2022 рр. Проаналізовано зміст основних розділів документа у кожній редакції. Охарактеризовано принципові положення, спільні для всіх чотирьох редакцій. Виявлено позиції, які були інноваційними у різних редакціях Маніфесту. Узагальнено інформацію про значення Маніфесту ІФЛА/ЮНЕСКО для розвитку феномена публічної бібліотеки. Доведено, що Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про публічну бібліотеку є важливою віхою у історії бібліотечної справи, яка демонструє не лише еволюцію бібліотечної думки, а й цінну практичну діяльність. Обґрунтовано необхідність вивчення Маніфесту про публічну бібліотеку українськими науковцями і практиками. Наголошено на потребі перекладу тексту документа українською мовою і його обговорення професійною бібліотечною спільнотою України.

К л ю ч о в і с л о в а: Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про публічну бібліотеку, публічна бібліотека, ІФЛА, ЮНЕСКО, міжнародне бібліотечне співробітництво.

Актуальність теми дослідження. За даними ІФЛА, сьогодні у світі існують 408 188 публічних бібліотек, що становить 15% від загальної кількості бібліотечних установ різних видів. У публічних бібліотеках працює 631 тис. бібліотекарів – це близько 40% всіх бібліотекарів світу. Вони обслуговують 1046 300 тис. користувачів – 50% всіх користувачів бібліотек. Щорічна

робота публічних бібліотек – це 4072 100 тис. відвідувань – майже 73% від показників усіх бібліотек і 6342 800 тис. видач документів – майже 80% від загальної кількості [6].

Публічні бібліотеки є основою бібліотечного обслуговування у будь-якій країні. Їх стан не однаковий у різних країнах і залежить від багатьох чинників. Складні процеси сучасної дійсності актуалізують питання сьогодення та перспективи подальшого розвитку цих установ. У таких умовах важливим є усвідомлення суспільством значення і місії публічних бібліотек, так само, як і уміння самих бібліотек гнучко і швидко реагувати на зміни і перебудовувати свою діяльність, відповідно до потреб суспільства.

Одним із найважливіших міжнародних документів, який вже впродовж багатьох десятиліть є орієнтиром для публічних бібліотек різних країн світу, з різним державним та політичним устроєм, культурно-історичними традиціями і рівнем розвитку бібліотечної справи, є Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про публічну бібліотеку.

Нова редакція цього документа, презентована влітку 2022 р., актуалізує його вивчення і в Україні.

Аналіз досліджень та публікацій. Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про публічну бібліотеку є об'єктом постійної уваги зарубіжних дослідників. М. Інтрактор [11, 12], А. Лаугесен [14], П. Лор [17], Е. Томпсон [33], Дж. Уїлхайт [38], Д. Фоскетт [3] розглядали документ у контексті історичних досліджень, присвячених ЮНЕСКО, ІФЛА та аспектам їхньої взаємодії у різні періоди. У зарубіжному бібліотекознавстві Б. Ілмаз [39], П. Лор [16], А. Рахман [28], Б. Томас [31, 32], К. Хаснер [5] активно вивчали вплив Маніфесту як на розвиток бібліотекознавчої думки, так і на практичну діяльність зі створення та розвитку публічних бібліотек у різних країнах світу (США, Скандинавські країни, Австралія, Індія, Словаччина). Г. Ельф [29], А. Лаугесен [13], Е. Седерлінд [29] досліджували значення Маніфесту для формування державної політики, підготовки законодавчих та нормативно-правових актів у галузі бібліотечної справи в окремих країнах. А. Абід [2], Ж. Гатеньо [4], Х. Нігард [22-24], Г. Прайс [25] вивчали документ задля підготовки оновлених редакцій. У вітчизняному бібліотекознавстві Маніфести вивчалися мало [1].

Мега статті – розглянути історію Маніфесту ІФЛА/ЮНЕСКО про публічну бібліотеку, проаналізувати та порівняти зміст чотирьох його редакцій, обґрунтувати значення документа для розвитку публічних бібліотек України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Від створення ЮНЕСКО у 1946 р., яка проголосила своєю метою діяльність «зі сприяння миру, соціальному та духовному добробуту, працюючи із свідомістю людей», її програми були різноманітні і за змістом, і за масштабами, але більшість із них – спрямовані на сприяння міжнародному співробітництву в освітній, культурній і науковій сферах як засіб зміцнення миру в усьому світі [14, р. 2].

Як відзначав Е. Дж. Картер, перший керівник Відділу бібліотек ЮНЕСКО, важливою частиною діяльності організації з перших років стала підтримка бі-

бібліотек і бібліографічних послуг у різних країнах світу, публікація посібників для бібліографічної роботи та сприяння міжнародному співробітництву через надання допомоги міжнародним фаховим бібліотечним об'єднанням, зокрема ІФЛА [3, р. 68].

Найважливішою установою у сфері культури й інформації, яка є одним із ключових засобів реалізації її цілей, ЮНЕСКО розглядала публічну бібліотеку.

У листопаді 1947 р. на 2-й Генеральній конференції ЮНЕСКО було прийнято рішення про підготовку документа, метою якого стало б сприяння визнанню особливої ролі публічної бібліотеки для розвитку демократії, поширення знань, освіти і культури. Документ повинен був стимулювати відкриття нових бібліотек і підтримувати вже наявні [12, р. 142].

Маніфест ЮНЕСКО про публічну бібліотеку був прийнятий у 1949 р. [26].

Уявлення про публічну бібліотеку, висловлені у цьому документі, як і подальші практичні поради, рекомендації і конкретні дії ЮНЕСКО щодо розвитку ідеї публічної бібліотеки і створення таких установ у всьому світі, спиралися на міцне ідеологічне підґрунтя, на ідеї і цінності, попередню практику і настанови, напрацьовані впродовж тривалого часу.

Ці ідеї були закріплені ще у цінностях періоду Просвітництва, надалі – розвинені у ХІХ ст., перш за все, у США і Великій Британії, де публічна бібліотека розглядалася як важливий соціальний і культурний осередок, як наріжний камінь демократичних держав, всі громадяни яких повинні бути освіченими і брати участь у громадському житті.

У першій третині ХХ ст. соціальні та економічні зміни західного суспільства сприяли розвитку публічної бібліотеки як арсеналу демократичної культури і традиції культивування розуму і знання. Важливою у цьому контексті є праця «Соціальна й інтелектуальна роль публічних бібліотек: організація і засоби діяльності», підготовлена у 1937 р. Міжнародним інститутом інтелектуального співробітництва Ліги Націй [21].

Друга світова війна відіграла важливу роль у формуванні нового бачення публічної бібліотеки: настав час глобалізувати її ідею і стандартизувати діяльність. Центральним елементом, характерним для домінуючого у повоєнний час англо-американського дискурсу про роль публічної бібліотеки у суспільстві, була її цінність як засобу досягнення інтелектуальної свободи, що розглядається як основне право людини [14]. Завдяки ЮНЕСКО ця ідея міцно поєдналася з ідеями та цінностями демократії, миру, розвитку цивілізації і модернізації.

Ключовою частиною дискурсу, під впливом якого сформувалися ідеї Маніфесту, є праці видатного британського бібліотекознавця і одного з найвпливовіших діячів бібліотечної справи Великої Британії Лайонела МакКолвіна (1896–1976) [14, р. 3; 16]. У 1942 р. Л. МакКолвін провів ретельне дослідження стану бібліотечної системи Великої Британії, результати якого стали основою плану реформування і розвитку публічних бібліотек цієї країни. Ідеї і практичні рекомендації Л. МакКолвіна, який розглядав публічну бібліотеку як інструмент і оплот демо-

кратії [19; 20], були високо оцінені і на міжнародному рівні і посприяли успішному розвитку публічних бібліотек у всьому світі [16]. У 1949 р. ЮНЕСКО видала рекомендації Л. МакКолвіна (який тоді вже був консультантом цієї організації) «Розвиток публічної бібліотеки», де вміщено поради щодо ефективної організації роботи публічної бібліотеки [20].

Активну участь у підготовці Маніфесту ЮНЕСКО про публічну бібліотеку брав Емерсон Грінуей (1906–1990) – видатний американський бібліотекар, який сьогодні вважається одним із найважливіших бібліотечних діячів цієї країни у ХХ ст. Е. Грінуей розробляв питання цензури і був рішучим прихильником інтелектуальної свободи. У повоєнні роки він, як і Л. МакКолвін, працював консультантом ЮНЕСКО, у 1947 р. відвідав Швейцарію, Австрію, Чехословаччину, Польщу з метою вивчення післявоєнного стану публічних бібліотек. Вважається, що саме Е. Грінуей разом з Річардом Хартом (1908–2007) (обидва тоді – співробітники знаменитої у США безкоштовної бібліотеки Еноха Пратта у Балтиморі) зробили остаточні зміни у редакції Маніфесту [12, р. 142].

Головна ідея Маніфесту ЮНЕСКО – віра у публічну бібліотеку як ефективну силу у просуванні основних прав людини – насамперед прав, закріплених у Загальній декларації прав людини ООН 1948 р. Зокрема, «права на свободу переконань і вільного їх висловлення; права на свободу шукати, одержувати та поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів» (ст. 19), а також тісно пов'язані з ними – права на освіту та права вільно брати участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами (ст. 26 і 27) [37]. Таким чином, робота з розвитку публічних бібліотек розглядалася як засіб, за допомогою якого бібліотекарі могли сприяти реалізації інтелектуальної свободи і основних прав людини.

ЮНЕСКО проголосила віру в публічну бібліотеку як один із основних соціальних інститутів, що сприяє поширенню освіти, культури та інформації і, впливаючи на погляди людей, підтримує зростання міжнародного порозуміння, встановлення миру і добробуту в усьому світі. Публічна бібліотека розглядалася як «продукт сучасної демократії та як практична демонстрація віри демократії у загальну освіту як безперервний процес упродовж усього життя людини» [26].

Основні принципи Маніфесту визначили, що діяльність публічної бібліотеки повинна ґрунтуватися на законних підставах, фінансуватися державою та бути відкритою і доступною для всіх членів суспільства, «незалежно від роду занять, віросповідання, класу чи раси».

Першочерговою сферою діяльності публічної бібліотеки окреслювалася освіта, зокрема, освіта дорослих. Окрім того, вона повинна була також доповнити роботу школи і розвивати любов до читання і читацькі смаки у дітей і молоді.

Маніфест 1949 р. складається з п'яти розділів, де «у простих і чітких формулюваннях викладено мету, функції та основні принципи роботи публічної бібліотеки» [11, р. 34]: «ЮНЕСКО і публічні бібліотеки», «Публічна бібліотека – демократичне середовище освіти», «Що публічна бібліотека повинна запропо-

нувати», «Життєво важлива сила громади», «Народний університет», «Що ти можеш зробити».

ЮНЕСКО організувала і провела заходи з просування Маніфесту. Зокрема, текст був офіційно перекладений шістьма мовами: англійською, французькою, іспанською, арабською, польською та італійською.

Було надруковано 950 плакатів і 9800 листівок з текстом Маніфесту. Він поширювався переважно через національні комітети ЮНЕСКО у різних країнах.

Близько половини першого тиражу призначалося для країн Європи. З огляду на масштаби розорення бібліотек унаслідок війни, в ЮНЕСКО ухвалили рішення відправити найбільшу кількість примірників до Польщі.

Друга половина накладу вирушила у різні країни світу. Лише Німеччина, яка все ще вважалася ворожою нацією і не була державою-членом ЮНЕСКО, не була долучена до більшості програм і заходів цієї організації. Однак, за даними дослідження М. Інтрагор, німецькі бібліотекарі, вражені Маніфестом, повідомили ЮНЕСКО, що вони займаються власним перекладом та його поширенням у Німеччині, і ЮНЕСКО таємно підтримала цей захід [12, р. 144].

У СРСР Маніфест 1949 р. був практично невідомий. СРСР і Україна стали членами ЮНЕСКО тільки весною 1954 р. – після смерті Сталіна.

Маніфест не тільки був спрямований на формування ідеї публічної бібліотеки як соціального інституту, діяльність якого сприяла реалізації цілей ЮНЕСКО, а й став ідеологічною основою стратегії та конкретних практичних дій щодо відкриття та популяризації публічних бібліотек у всьому світі. У цьому напрямі ЮНЕСКО активно працювала спільно з іншими організаціями, насамперед, з ІФЛА [14, р. 1–2].

Якщо впродовж перших кількох років після закінчення Другої світової війни основною турботою ЮНЕСКО було відновлення та поповнення фондів зруйнованих війною бібліотек у Європі, то до 1950 р. увага вже зосередилася на країнах, що розвиваються.

ЮНЕСКО організувала конференції про стан публічних бібліотек в Африці, Азії, Латинській Америці та на Близькому Сході, направляла експертів у місця, що потребують консультацій, надавала різнобічну допомогу у створенні та розвитку публічних бібліотек, організації їх використання як громадських освітніх центрів, що сприяють поширенню грамотності, заохоченню освіти для дорослих та промоції читання, розвитку міжнародного інтелектуального співробітництва [13, р. 303; 16].

Корисною практичною діяльністю ЮНЕСКО з розвитку публічних бібліотек у 1950–1960-і роки і яскравою демонстрацією втілення у життя ідей Маніфесту стала допомога ЮНЕСКО у створенні трьох т. зв. «модельних» бібліотек: у Делі (Індія), у Медельні (Колумбія) та в Енугу (Нігерія) [5; 11; 12; 14].

Дослідження показують, що Маніфест мав значний вплив на розвиток публічних бібліотек у США і Скандинавських країнах, сприяв розвитку бібліотечної професії і підвищенню її престижу тощо [4; 5; 14; 29; 31; 32].

У 1957 р. дії ЮНЕСКО щодо втілення ідей, висловлених у Маніфесті, от-

римали високу оцінку від Американської бібліотечної асоціації, яка відзначила «створення умов, у яких бібліотеки не тільки можуть відкриватися й існувати, але й розквітнути» [12, р. 143].

Найголовнішим досягненням Маніфесту ЮНЕСКО 1949 р. стало поширення переконання, що публічна бібліотека є невід'ємною частиною сучасної держави.

Сьогодні Маніфест відомий як документ ІФЛА/ЮНЕСКО. Однак, за твердженням Пітера Йохана Лора, який ґрунтовно вивчав партнерство ІФЛА і ЮНЕСКО, Маніфест 1949 р., судячи з усього, був повністю документом ЮНЕСКО [17, р. 272].

І хоча ІФЛА й не брала участі у підготовці Маніфесту 1949 р., у питаннях бачення місії публічної бібліотеки у суспільстві, принципів її організації і засад діяльності ЮНЕСКО й ІФЛА стояли на однакових позиціях. Значною мірою цьому сприяла діяльність вище згаданого Л. МакКолвіна, який у 1950-х роках очолював Секцію публічних бібліотек ІФЛА. Його праці стали основою низки документів цієї секції, які у різні роки виконували функції міжнародних стандартів бібліотечного обслуговування у публічних бібліотеках. Зокрема, йдеться про Меморандум ІФЛА про публічну бібліотеку 1956 р., стандарти для публічних бібліотек 1950–1970-х роках [33].

Плідна співпраця ЮНЕСКО і ІФЛА у подальші десятиліття розвинулася, зокрема, і у контексті Маніфесту про публічну бібліотеку.

На початок 1970-х років публічні бібліотеки функціонували вже у дещо іншому середовищі, порівняно з тим періодом, коли був прийнятий Маніфест ЮНЕСКО. Світ зазнав суттєвих соціально-економічних, політичних, демографічних, культурних змін: зростала урбанізація, набувала поширення освіта, активно розвивалася самоосвіта, розпочиналися кардинальні технологічні зміни тощо. У діяльності публічних бібліотек також відбулися зміни – так само, як і у вимогах, що висувалися до них суспільством.

У зв'язку з проведенням у 1972 р. Міжнародного року книги ЮНЕСКО запропонувала Секції публічних бібліотек ІФЛА переглянути і оновити текст Маніфесту.

Нова редакція була оприлюднена і прийнята на 38-й сесії Генеральної Ради ІФЛА того ж 1972 р. (Будапешт, Угорщина) [36].

Залишаючись на тих самих принципових позиціях щодо ролі публічної бібліотеки у суспільстві як важливої демократичної установи у сфері освіти, культури та інформації, яка сприяє зміцненню миру і взаєморозумінню між народами та духовному розвитку людства, нова редакція дещо відрізняється від попередньої.

Так, концепція публічної бібліотеки окреслена ширше. Якщо у 1949 р. підкреслювалася роль публічної бібліотеки у сфері освіти, то у 1972 р. увага акцентується на низці інших завдань, зокрема, на ролі публічної бібліотеки як культурного центру. На думку шведської дослідниці Б. Томас, найбільш революційним у новій редакції документа є наголошення на тому, що публічна бібліотека має задовольняти потреби користувачів у розважальному читанні, читанні «для задоволення» [32].

Ще однією особливістю редакції 1972 р. є виокремлення певних груп користувачів і надання порад щодо їх обслуговування у публічних бібліотеках.

Маніфест 1972 р. складався з семи розділів: «ЮНЕСКО і публічні бібліотеки», «Ресурси і служби бібліотеки», «Робота з дітьми у бібліотеці», «Бібліотека і студенти» «Обслуговування читачів з обмеженими можливостями», «Роль публічної бібліотеки у суспільстві».

Текст, підготовлений Секцією публічних бібліотек ІФЛА, був схвалений ЮНЕСКО і опублікований у 1972 р. у «Бюлетені ЮНЕСКО для бібліотек», а також перекладений багатьма мовами [36]. Так само, як і попередній, поширювався через національні комітети ЮНЕСКО у формі листівок і плакатів тощо.

У СРСР у перекладі російською мовою Маніфест 1972 р. публікувався двічі – 1972 і 1979 рр., але тільки у журналі «Бюлетень ЮНЕСКО для бібліотек» і для широкого загалу, особливо бібліотекарів публічних бібліотек, залишився мало-відомим.

Як пише Б. Томас, Маніфест став керівництвом до дій та джерелом натхнення для створення бібліотек у багатьох частинах світу, але насамперед, у країнах Африки. Крім того, у 1980–1990-х роках ідеї цього документа були втілені у практику в Португалії та Іспанії, коли після падіння диктатур тут були вкладені кошти у велике будівництво бібліотек [32].

Значення Маніфесту для розвитку публічних бібліотек, його вплив на зміст бібліотечного законодавства у деяких країнах підтверджують й інші дослідження [5; 7; 13; 16; 29].

Завдання чергового перегляду Маніфесту постало на порядку денному на початку 1990-х років. Спонукальними чинниками стали не тільки економічні і політичні зміни у суспільстві, але і кардинальна технологічна революція, яка змінила середовище функціонування публічної бібліотеки швидше і радикальніше, ніж у період між 1949 і 1972 рр. Необхідно було реагувати на прискорені темпи розвитку технічних інновацій у сфері обробки і передачі даних і забезпеченні доступу до інформації.

Роботу з перегляду й адаптації тексту Маніфесту до нових умов було розпочато на засіданні постійного комітету Секції публічних бібліотек на 57-й сесії Ради та Генеральній конференції ІФЛА у 1991 р. (Москва, СРСР). Перегляд Маніфесту 1972 р. став одним із завдань Середньострокової програми секції 1992–1997 рр. [7; 22].

Того ж 1991 р. створено спеціальну робочу групу Секції публічних бібліотек у складі представників її постійного комітету: Тьєррі Джаппіконі (Франція), Марі-Луїзи Рістхейс (Нідерланди) та Хеллен Нігард (Данія).

Після активної роботи над оновленням і доповненням тексту Маніфесту у 1992 р. під час 58-ї Генеральної конференції ІФЛА (Нью-Делі, Індія), у 1993 р. на засіданні групи у Гімарайнші (Португалія), у тому ж 1993 р. на 59-й сесії Ради та Генеральній конференції ІФЛА (Барселона, Іспанія) було запропоновано попередній варіант третьої редакції [7; 22–24].

Як зазначає керівник робочої групи Х. Нігард, оновлення документа було

непростим, викликало запеклі дискусії з багатьох базових засад щодо діяльності публічної бібліотеки, як принципового, так і практичного характеру [7; 22–24; 32].

Так, порушувалися питання про актуальність Маніфесту для всього світу: «чи є він рівноцінним документом для розвинених країн і країн третього світу?» [7]. Вже не вперше висловлювалися нарікання з приводу того, що редакція 1972 р. була досить «західно-орієнтована» [23]. Пропонувалося навіть підготувати дві різні редакції: для промислово розвинених країн і для країн третього світу. Однак ця пропозиція не отримала широкої підтримки. Тому редакція 1994 р. намагалася відобразити «більш глобальний підхід, демонструючи бажані і надихаючі ідеї, хай навіть шлях до їх реалізації може бути різним за довжиною» [32].

З цієї ж причини у редакції 1994 р. не називаються конкретні види новітніх технологій, які можуть використовуватися у публічних бібліотеках. Маніфест висловлюється про їх важливість у більш загальних рисах, забезпечуючи урахування різних рівнів технологічного розвитку у різних країнах світу.

Найдискусійнішим стало питання про оплату послуг публічної бібліотеки, адже положення про їх безкоштовність не завжди відповідає реальній ситуації на практиці. Незважаючи на те, що прихильників платного обслуговування було багато, пропозиція щодо внесення такої зміни до Маніфесту була відхилена.

Нову редакцію Маніфесту було презентовано у 1994 р. на 60-й Генеральній конференції ІФЛА (Гавана, Куба), а у листопаді того ж року – схвалено ЮНЕСКО.

Загалом у документі зберігаються ідеї колишніх редакцій. Хоча у формулюваннях помітно зміцнення філософського підходу до феномену публічної бібліотеки у контексті нових пріоритетів [39].

Так само, як і у попередніх редакціях, у Маніфесті 1994 р. декларувалося переконання у цінності публічної бібліотеки для зміцнення миру, свободи, процвітання, розвитку суспільства і окремих громадян, а також для «забезпечення можливості для поінформованих громадян здійснювати свої демократичні права і відігравати активну роль у суспільстві» [8].

Як зазначила Х. Нігард, Маніфест 1994 р. «більш соціалізований», адже чіткіше підкреслює активну соціальну позицію і відповідальність бібліотек перед суспільством. Саме тому, на її думку, він повинен мати відгук у органів влади [24].

У Маніфесті 1994 р. вперше сформульовані 12 ключових завдань публічної бібліотеки, що охоплюють роль бібліотек в освіті, розвиток творчості та любові до читання, підтримку спадщини та культурної різноманітності, організацію комп'ютерного навчання та надання практичної інформації для окремих осіб, спільнот та підприємств.

Маніфест 1994 р. складається з шести розділів: «Доступ до знань», «Публічна бібліотека», «Завдання публічної бібліотеки», «Фінансування, законодавство і мережі», «Діяльність і управління», «Реалізація Маніфесту».

З огляду на висловлену бібліотекарями багатьох країн стурбованість тим, що Маніфест упродовж десятиліть залишився практично маловідомим навіть для фахівців, ІФЛА розробила низку рекомендацій щодо популяризації Маніфесту. Зокрема, було розгорнуто широку кампанію з просування документа не тільки через національні комітети ЮНЕСКО, але і через національні бібліотечні асоціації різних країн світу. Заохочувалися переклади тексту різними мовами. Сьогодні на офіційному сайті ІФЛА він представлений 27 мовами. ІФЛА закликала публікувати Маніфест у фаховій періодиці, презентувати на професійних зібраннях, конференціях і семінарах різних рівнів, знайомити з документом студентів бібліотечних шкіл і університетів тощо.

Особлива увага акцентувалася на потенціалі Маніфесту як інструменту адвокатури публічних бібліотек, зокрема, ІФЛА рекомендувала надсилати його представникам національних і місцевих органів влади, відповідальних за розвиток бібліотек.

На відміну від першого і другого Маніфестів, поширення редакції 1994 р. відбувалося у принципово іншому інформаційному середовищі. Окрім традиційних каналів – друкованих плакатів і листівок, публікацій у фаховій періодиці, відеофільмів, обговорень на зібраннях різного рівня, активно використовувалися новітні технології – поширення Маніфесту на компакт-дисках і через мережу Інтернет. Як результат, Маніфест про публічні бібліотеки 1994 р. привернув набагато більше уваги суспільства, ніж попередні редакції [32].

2009 р. Секція публічних бібліотек ІФЛА підготувала доповнення до Маніфесту 1994 р. – рекомендації «10 способів спонукати публічну бібліотеку запрацювати / Оновіть вашу бібліотеку» [30]. У ньому викладені поради щодо осучаснення послуг публічної бібліотеки відповідно до можливостей новітніх технологій.

З нагоди відзначення 25-річчя третьої редакції Маніфесту у 2019 р. Секція публічних бібліотек ІФЛА провела попереднє дослідження його впливу на розвиток публічних бібліотек у всьому світі. У дослідженні наводяться конкретні приклади практичного використання Маніфесту задля досягнення різних цілей, а саме:

- планування бібліотечної політики на національному, місцевому та інституційному рівнях;
- розбудови стратегій розвитку бібліотечної справи і окремих бібліотек;
- підготовки відповідних законів, стандартів (у деяких країнах навіть прийняття окремого закону саме про публічні бібліотеки);
- захисту прав та лобювання інтересів публічних бібліотек і бібліотекарів;
- розроблення показників оцінювання і вимірювання ефективності бібліотек;
- відкриття нових бібліотек, створення або розширення мережі публічних бібліотек;
- просування цифрових технологій;
- розширення охоплення маргінальних соціальних груп;
- формування культури постійного професійного розвитку тощо [10].

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. ідеї Маніфесту про публічну бібліотеку стали базою при підготовці багатьох міжнародних і національних документів,

бібліотечних законів тощо. Наприклад, низки маніфестів і рекомендацій ІФЛА: Маніфесту ІФЛА/ЮНЕСКО про шкільні бібліотеки (2000), Маніфесту ІФЛА про Інтернет (2002), Маніфесту ІФЛА про полікультурну бібліотеку (2008), Маніфесту ІФЛА з прозорості, раціонального управління та свободи від корупції (2008), Маніфесту ІФЛА про бібліотечну статистику (2010), Маніфесту ІФЛА про цифрові бібліотеки (2010), Кодексу етики ІФЛА для бібліотекарів та інших інформаційних працівників (2012) тощо.

У 2022 р. на 87-му Всесвітньому бібліотечному та інформаційному конгресі ІФЛА (Дублін, Ірландія) федерація та Програма ЮНЕСКО «Інформація для всіх» презентували нову редакцію Маніфесту про публічну бібліотеку, прийняту 18 липня 2022 р.

Рішення про створення робочої групи для чергового перегляду Маніфесту було ухвалено на засіданні постійного комітету Секції публічних бібліотек ІФЛА ще у березні 2018 р. З 2020 р. ця група працювала над новою редакцією Маніфесту спільно з ЮНЕСКО [34; 35].

З метою підготовки такого документа, який був би актуальним і корисним для публічних бібліотек всього світу, у 2020 р. секція провела опитування бібліотекарів з різних країн. Понад 750 відповідей показали, як Маніфест використовується у практиці роботи бібліотек, зокрема, для обґрунтування необхідності реорганізації бібліотек, демонстрації важливості їх фінансування виборним посадовцям та розпорядникам бюджету, захисту вільного доступу та протистояння цензурі, пропозицій ефективних заходів для користувачів. Учасники опитування розповіли про використання документа як інформаційного ресурсу для дослідників, а також висловили пропозиції щодо оновлення тексту Маніфесту [15].

У відповідь на запитання про ефективність відображення у Маніфесті місії публічної бібліотеки 78% респондентів визнали документ «ефективним» і «дуже ефективним» [34]. Тому було прийнято рішення, що існуючий текст переписувати не потрібно, а натомість просто оновити, щоб відобразити актуальні пріоритети публічних бібліотек [35].

За підсумками опитування штаб-квартира ІФЛА спільно із Секцією публічних бібліотек розробила проект оновленої редакції Маніфесту з огляду на її відповідність сучасним цілям ЮНЕСКО, зокрема, таким пріоритетним напрямом Програми «Інформація для всіх», як інформаційна грамотність, доступ до інформації, збереження інформації, інформаційна етика, інформація для розвитку та багатомовність.

Головним завданням Маніфесту 2022 р. є прагнення якнайкращим чином відобразити унікальну місію і роль публічної бібліотеки у вирішенні нових завдань щодо цифрової трансформації, у боротьбі з дезінформацією та просуванні прав людини в Інтернеті для досягнення цілей сталого розвитку на період до 2030 р.

Оновлений Маніфест, розширюючи попередні версії, підтверджує, що публічна бібліотека, яка є загальнодоступною платформою для обміну інформацією, культурного розвитку та заохочення громадянської активності, розглядається

як важливий агент у досягненні Цілей сталого розвитку ООН та побудові більш справедливого і гуманного суспільства.

Документ підкреслює значення публічної бібліотеки для забезпечення інклюзії, доступу та участі у культурному житті маргінальних соціальних груп, корінних народів і користувачів з особливими потребами.

Нова редакція відображає роль публічної бібліотеки у створенні та підтримці суспільства знань, допомагаючи отримувати доступ до знань, забезпечуючи можливість створювати знання всіх видів, обмінюватися ними без будь-яких комерційних, технологічних чи правових бар'єрів на справедливій основі [9].

Перед публічною бібліотекою стоять актуальні завдання з активного пошуку нових аудиторій, просвітницької роботи із спільнотами, збирання та надання доступу до місцевої інформації, забезпечення відкритого доступу до наукових знань.

Згідно з Маніфестом 2022 р., сьогодні публічна бібліотека повинна забезпечити не тільки традиційне обслуговування, але і віртуальне, шляхом надання віддаленого доступу до ресурсів. У зв'язку з цим виникає потреба у розвитку медійної та інформаційної грамотності та цифрових навичок користувачів з метою сприяння формуванню поінформованого демократичного суспільства.

Маніфест 2022 р. складається з шести розділів: «Публічна бібліотека», «Завдання публічної бібліотеки», «Фінансування, законодавство і мережі», «Діяльність і управління», «Партнерство», «Реалізація Маніфесту».

Наразі ІФЛА планує розгорнути масштабну кампанію щодо залучення бібліотечної спільноти до практичної реалізації положень Маніфесту 2022 р. З цією метою очікується проведення заходів, які дозволять ефективно відстоювати роль бібліотек як сили, що сприятиме розвитку освіти та культури, а також досягненню інклюзії та миру.

Проекти з розробки додаткових рекомендацій і посібників, проведення регіональних семінарів у партнерстві з комітетами регіональних відділень ІФЛА плануються до кінця 2022 р.

Аналіз змісту чотирьох редакцій Маніфесту показує, що в них чітко виокремлюються базові принципи, які залишаються незмінними, положення, які уточнювались у формулюваннях, абсолютно інноваційні доповнення, а також позиції, які були зняті як ідеологічно, морально застарілі.

Оскільки суть та основна мета Маніфесту не змінилися, в усіх редакціях є багато спільного, що забезпечує наступність документа у прагненні публічної бібліотеки бути інституцією, важливою для підтримки миру, справедливості, свободи та соціальної згуртованості.

1. Публічна бібліотека є одним із інструментів розвитку демократичного суспільства. Ця її характеристика виявляється у тому, що установа є «відкритою для всіх», забезпечуючи принцип рівного доступу до бібліотечного обслуговування всіх людей без дискримінації за віком, національністю, статтю, віросповіданням, мовою, освітою, соціальним статусом або за будь-якою іншою ознакою.

2. Публічна бібліотека повинна мати чіткі юридичні гарантії і створюватися на основі законодавства. Редакція Маніфесту 1994 р. уточнює, що діяльність публічної бібліотеки є «обов'язковим компонентом національної або місцевої довгострокової стратегії у галузі культури, інформаційного забезпечення, грамотності та освіти».

3. Публічна бібліотека – це державна установа, яка повинна фінансуватися повністю за рахунок державних коштів.

4. У Маніфесті послідовно утверджується принцип безкоштовності бібліотечного обслуговування, який обумовлений механізмом їх фінансування. Введення платних послуг для користувачів означає подвійну оплату. Це питання було одним із найактивніше обговорюваних на початку 1990-х років. У результаті у третій і четвертій редакціях положення сформульовано менш категорично: «Публічна бібліотека в принципі надає свої послуги безкоштовно» [8].

Розглянемо детальніше деякі з тих положень Маніфесту, які змінювалися або уточнювалися у різних редакціях.

Характеризуючи сферу діяльності публічної бібліотеки, всі редакції Маніфесту спираються на тріаду «освіта-культура-інформація».

При цьому Маніфест 1949 р. підкреслював значення бібліотеки насамперед як засобу, що забезпечує можливості освіти і самоосвіти.

У Маніфесті 1972 р. ця концепція розширилася, акцентуючи увагу на тому, що публічна бібліотека, окрім освіти, повинна долучати широкі верстви населення до культури, формувати середовище для проведення дозвілля, організувати культурно-масові заходи.

У редакції 1994 р. публічна бібліотека є інформаційним центром місцевої громади. Концепція дозвілля як така вже не згадується. Робоча група Секції публічних бібліотек наголошувала, що таке формулювання відображає бажання уникнути будь-якого непорозуміння щодо послуг, які може надавати бібліотека, а не відмову у наданні дозвіллевих послуг [24]. Таким чином Маніфест дистанціюється не від використання бібліотек для дозвілля, а уникаючи занадто широких цілей, відсторонюється від спадщини «суспільства дозвілля», яке було домінуючим на час попередньої редакції документа, від прагнення забезпечити бібліотекою всі види дозвілля, а не тільки читання, однозначно визначаючи пріоритет інформації: «Тільки добре поінформовані громадяни можуть здійснювати свої демократичні права і відігравати активну роль у суспільстві» [8; 9].

Редакція 2022 р. так само, як і попередня, вибудовується з урахуванням зростаючого значення інформаційних технологій і прагнення ефективності у цифровому середовищі.

Найважливішим доповненням у новій редакції є розширення незмінної у попередніх трьох редакціях тріади за рахунок поняття «інклюзії».

Від кінця 1940-х років, коли з'явився Маніфест, дещо змінилися й уявлення про ресурси публічної бібліотеки.

Згідно з редакцією 1949 р. користувачам пропонують переважно традиційні документи, хоча згадують також фільми і музичні записи. Завдання бібліотеки вбачається у поліпшенні своїх зібрань.

У 1972 р. характеристиці ресурсів публічної бібліотеки присвячено окремий розділ. Окрім того, що акценти вже зроблено не стільки на формуванні власних ресурсів, як на поліпшенні їх використання, змінюються і уявлення про документи: йдеться про «книжкові і некнижкові матеріали», про те, що «бібліотека покликана поширювати інформацію, у будь-якій формі, в якій би вона не була б представлена», окрім традиційних друкованих матеріалів, потрібно також «надавати користувачам різноманітні аудіовізуальні ресурси». Вказується на необхідність мати спеціальне обладнання для використання останніх.

Суттєва відмінність редакції 1994 р. – заява про те, що книги більше не є головним ресурсом публічної бібліотеки: «Бібліотечні фонди ... повинні вміщувати всі відповідні носії інформації, сучасні технології, а також традиційні матеріали» [8].

Редакція 2022 р. у цьому питанні залишається на тих же позиціях, однак більш орієнтована на забезпечення потреб усіх користувачів, у тому числі з урахуванням «мовного і культурного різноманіття місцевих спільнот» [9].

Від редакції до редакції вносилися деякі уточнення і щодо аудиторії користувачів публічної бібліотеки.

Так, у першій стверджується, що створена для задоволення освітніх потреб дорослих, публічна бібліотека також може допомагати школі у розвитку читачьких смаків дітей і молоді.

Особливістю редакції 1972 р. є виокремлення у спеціальні розділи завдань публічної бібліотеки щодо обслуговування окремих груп користувачів – дітей, студентів і людей з особливими потребами.

Дослідники (М. Інтрагор [11], А. Лаугесен [14], Б. Томас [31]) вважають, що акцент на важливості урахування потреб дитини як користувача публічної бібліотеки – це безпосередній вплив праці видатного французького письменника, класика французької літератури ХХ ст. Андре Моруа (1885–1967) «Публічні бібліотеки та їхня місія», виданій ЮНЕСКО у 1961 р. [18]. А. Моруа пов'язував важливість читання та бібліотек з культурою і цивілізацією, особливу увагу приділив необхідності заохочення дітей до читання і охарактеризував значення публічної бібліотеки у цьому процесі.

Порівняно з попередніми, у редакції 1994 р. значно більша увага приділена дітям як особливій групі користувачів публічної бібліотеки. Крім того, спираючись на концепцію забезпечення рівного доступу всіх громадян до бібліотечних послуг, у Маніфесті також зауважується, що «особливі послуги і матеріали повинні надаватися тим користувачам, які з тих або інших причин не можуть користуватися звичайними послугами і документами, наприклад, представникам мовних меншин, людям з обмеженими можливостями або ув'язненим» [8].

Редакція 2022 р. розширює таку аудиторію користувачів публічної бібліотеки, доповнюючи її особами з низьким рівнем володіння цифровими або комп'ютерними технологіями, з низьким рівнем грамотності.

Зазнавали змін і формулювання щодо ролі бібліотекаря у забезпеченні виконання публічною бібліотекою своїх функцій.

Характеризуючи види документів, які повинні бути у фондах публічної бібліотеки, редакція 1949 р. вказує, що рекомендації з користування ними повинен забезпечити «добре підготовлений, відповідальний і творчий персонал» [26].

Маніфест 1972 р. приділяє бібліотечним кадрам набагато більше уваги: «бібліотекарі повинні мати спеціальну освіту і бути достатньо компетентними» для виконання різноманітних завдань – формувати фонди, здійснювати бібліотечне обслуговування з урахуванням потреб і особливостей різних груп користувачів.

У редакції 1994 р. вперше зафіксована позиція бібліотекаря як активного посередника між користувачем та інформацією, який здійснює ефективне обслуговування. Для виконання ж такої функції бібліотекарю необхідна спеціальна і безперервна освіта.

Редакція 2022 р. уточнює, що бібліотекар є активним посередником між користувачами та ресурсами, «як цифровими, так і традиційними» [9].

Важливе значення для розуміння феномену Маніфесту має вивчення питання про його призначення певним цільовим аудиторіям.

Маніфест 1949 р. закінчувався зверненням до широкої громадськості із закликом на всіх рівнях надавати допомогу в удосконаленні публічної бібліотеки як соціального інституту. Адресований аудиторії реальних і потенційних користувачів, документ розкривав можливості публічної бібліотеки як засобу освіти і самоосвіти і стимулював користування її послугами.

В останньому абзаці Маніфесту 1972 р. підкреслено відповідальність бібліотекарів перед суспільством, охарактеризовано їхні професійні завдання. Ця редакція адресована безпосередньо бібліотечним установам і бібліотекарям.

Характерною рисою Маніфесту 1994 р. є пряме звернення до керівників національного та місцевого рівнів влади, політичних діячів і представників державних і громадських структур із закликом підтримувати публічні бібліотеки і брати активну участь у їх розвитку, дотримуючись принципів, закладених у цьому документі.

Редакція 2022 р. адресує Маніфест як «особам, відповідальним за прийняття рішень на національному та місцевому рівнях», так і усій бібліотечній спільноті.

Одним із питань, які порушені в усіх чотирьох редакціях, є аспекти розбудови публічною бібліотекою партнерських відносин.

Редакція 1949 р. заохочує співпрацю з іншими освітніми, культурними і соціальними установами (школами, університетами, музеями, профспілками, освітніми клубами тощо), а також закликає розширювати партнерство з бібліотечними асоціаціями задля розвитку бібліотечної справи.

Маніфест 1972 р. транслює відкритість до зовнішнього світу, наголошуючи на важливості співробітництва як з іншими бібліотеками, так і з освітніми установами та закладами культури.

У редакції 1994 р. підкреслюється не тільки необхідність налагодження партнерства з різними групами користувачів і фахівців на місцевому, регіональному,

національному і міжнародному рівнях, але і вказується на потребу у створенні загальнонаціональної мережі, у межах якої реалізується співробітництво національних, наукових, шкільних та інших бібліотек.

Хоча в останній редакції Маніфесту формулювання положень майже не зазнали змін, розвитку партнерства приділено особливу увагу шляхом виокремлення цього аспекту діяльності публічної бібліотеки у самостійний розділ.

Варто сказати ще про декілька інноваційних положень окремих редакцій Маніфесту.

Багато нових положень було у редакції Маніфесту 1994 р. Насамперед, йдеться про те, що «публічні бібліотеки не повинні зазнавати ніякої ідеологічної, політичної або релігійної цензури чи комерційного тиску». Зарубіжні дослідники вказували, що така проблема актуальна навіть для демократичних держав, які давно позбавившись державної цензури, зіткнулися зі спробами цензури бібліотечних ресурсів з боку громадських рухів, політичних партій, релігійних та інших груп. Певні ознаки цензури можуть спостерігатися і з боку самих бібліотекарів, наприклад, при відборі документів для комплектування фондів [29]. Це положення без змін зафіксовано і в останній редакції.

У редакції 1994 р. знайшли відображення нові завдання публічних бібліотек, зумовлені новими інформаційними технологіями і технічними досягненнями. Йдеться зокрема про надання послуг із розвитку комп'ютерної та інформаційної грамотності у доповнення базової грамотності і навичок читання.

Маніфест 2022 р. звертається до теми, про яку не згадувалося у жодній із попередніх редакцій: із метою висвітлення соціальної користі публічних бібліотек необхідно здійснювати оцінювання, збирати статистичні дані і проводити наукові дослідження їх діяльності.

Варто вказати на ще одну особливість різних редакцій, про яку пишуть англомовні дослідники: лише перша редакція вирізняється яскравими літературними достоїнствами, особливою лінгвістичною витонченістю [12; 14; 29; 32]. Наступним редакціям притаманний стиль доволі «бюрократичної прози», написаної «бібліотекарями для бібліотекарів». На початку ХХІ ст. шведська дослідниця Барбра Томас встановила, що анонімним автором першої редакції є А. Моруа, перу якого належать англійська і французька версії Маніфесту 1949 р. [31].

Висновки. Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про публічну бібліотеку є важливою віхою у історії бібліотечної справи, яка демонструє не лише еволюцію бібліотечної думки, а й цінну практичну роботу, що здійснюється вже понад 70 років.

ЮНЕСКО позиціонує публічну бібліотеку як важливу демократичну установу, яка забезпечує права людини на знання, культуру, інклюзію та інформацію і допомагає досягти більшого міжнародного порозуміння та інтелектуальної свободи особистості.

Описуючи загальні цінності, принципи діяльності та способи організації роботи публічної бібліотеки, Маніфест не має ні обов'язкового характеру, ні юридичних наслідків для тих, хто ним користується або не користується.

Однак, не зважаючи на декларативний характер, текст Маніфесту має потужний потенціал не тільки щодо обґрунтування фундаментальних ідеалів публічної бібліотеки відповідно до вимог суспільства, але і щодо розроблення бібліотечних політик і стратегій, формування професійної свідомості і поведінки бібліотекарів.

Положення Маніфесту не втратили своєї актуальності, проявляючи ідею безперервності традицій щодо віри у визвольну роль знання, необхідного для свободи та прогресу, у тому значенні, яке надається культурі, дотриманню толерантності, взаєморозуміння, взаємної користі, поваги і збереження культур.

Сьогодні Маніфест надзвичайно актуальний для бібліотек України. Транслюючи професійні цінності і знання, прийняті у світовому співтоваристві, він знайомить з ідеями і принципами діяльності зарубіжних бібліотек, вимогами до публічної бібліотеки на міжнародному рівні, відображає світовий досвід і дає орієнтири на майбутнє.

Окрім ґрунтовного дослідження значення Маніфесту для розвитку публічних бібліотек у всьому світі і вивчення перспектив використання зарубіжного досвіду для удосконалення цих установ в Україні, перед вітчизняною бібліотечною спільнотою стоїть актуальне завдання нарешті перекласти документ українською мовою. Для того, щоб документ активно використовувався у професійній практиці, потрібно провести публічне обговорення й розглянути інтерпретації його положень.

Орієнтація публічних бібліотек України на Маніфест ІФЛА/ЮНЕСКО про публічну бібліотеку, на який знову покладаються надії щодо розбудови глобального громадянського суспільства, продемонструє прагнення до порівняння, бажання підтримки професійних цінностей і знань, прийнятих у світовому бібліотечному співтоваристві.

Список бібліографічних посилань

1. Прокопенко Л. Місія і функції публічних бібліотек крізь призму Маніфестів ІФЛА/ЮНЕСКО. *Бібліотека і книга в контексті часу. Тема року: «Трансформація діяльності публічних бібліотек України»* : зб. матеріалів XI Всеукр. наук.-практ. конф. / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. Київ, 2018. С. 14–21.
2. Abid A. Revision of the UNESCO Public Library Manifesto. *Proceedings of 62nd IFLA General Conference, August 25–31*. 1996. URL: <https://archive.ifla.org/IV/ifla62/62-abia2.htm> (дата звернення: 04.09.2022).
3. Foskett D. J. UNESCO and international librarianship. *Developments in international and comparative librarianship, 1976–1985* / ed. by Smith I. A. London, 1986. P. 52–54.
4. Gattégno J. UNESCO Public Library Manifesto. *Libri*. 1994. Vol. 44. N 2. P. 164–170.
5. Hassner K. The Model Library Project – a way to implement the UNESCO Public Library Manifesto. *IFLA Journal*. 1999. Vol. 25. N 3. P. 143–147. DOI: 10.1177/034003529902500303.
6. *IFLA Library Map of the World*. URL: <https://librarymap.ifla.org/map>.
7. *IFLA Seminar (1993, Guimarães, Portugal) : revision of the UNESCO Public Library Manifesto '72 : report*. Guimarães, 1993. 152 p.
8. IFLA/UNESCO Public Library Manifesto 1994. *IFLA Journal*. 1995. V. 21. N 1. P. 66–67.
9. The IFLA-UNESCO Public Library Manifesto 2022. Дата оновлення: 27.07.2022. URL: <https://repository.ifla.org/handle/123456789/2006>.
10. Inspire, inform, indicate: how the UNESCO-IFLA Public Library Manifesto makes a difference. Дата оновлення: 01.11.2018. URL: <https://repository.ifla.org/handle/123456789/1547>.

11. Intrator M. *Books across borders: UNESCO and the politics of postwar cultural reconstruction, 1945–1951*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019. 295 p. DOI: 10.1007/978-3-030-15816-3_7.
12. Intrator M. UNESCO, reconstruction, and pursuing peace through a "library-minded" world, 1945–1950. *A history of UNESCO: global actions and impacts* / ed. by P. Duedahl. London : Palgrave Macmillan, 2016. P. 131–150. DOI: 10.1007/978-1-137-58120-4_7.
13. Laugesen A. Australia and the globalisation of the public library. *The Australian Library Journal*. 2015. Vol. 64. N 4. P. 301–307. DOI: 10.1080/00049670.2015.1092193.
14. Laugesen A. UNESCO and the Globalization of the Public Library Idea, 1948 to 1965. *Library & Information History*. 2014. Vol. 30. N 1. P. 1–19. DOI: 10.1179/1758348913Z.00000000052.
15. Librarians Have Spoken! Over 750 Responses to the Public Library Manifesto Survey Received. Дата оновлення: 04.06.2020. URL: <https://www.ifla.org/news/librarians-have-spoken-over-750-responses-to-the-public-library-manifesto-survey-received> (дата звернення: 04.09.2022).
16. Lor P. J. *Who was to blame? The genealogy of the "Anglo-American" national library service model : a paper presented at the 81st IFLA World Library and Information Congress, 15–21 August 2015, Cape Town, South Africa*. URL: <http://library.ifla.org/1219/1/078-lor-en.pdf>.
17. Lor P. J. The IFLA–UNESCO partnership 1947–2012. *IFLA Journal*. 2012. Vol. 38. N 4. P. 269–282. DOI: 10.1177/0340035212463138.
18. Maurois A. *La Bibliothèque publique et sa mission*. Paris: UNESCO, 1961. 35 p.
19. McColvin L. R. The development of public library services. *Libri*. 1954. Vol. 4. N 4. P. 153–170.
20. McColvin L. R. *Public library extension*. Paris: UNESCO, 1949. 113 p.
21. *Mission sociale et intellectuelle des bibliothèques populaires : son organisation, ses moyens d'action / Institut international de coopération intellectuelle*. Paris, 1937. 445 p.
22. Niegaard H. Promoting UNESCO's Public Library Manifesto 1994 – your responsibility! *IFLA Journal*. 1995. Vol. 21. N 4. P. 299–301. DOI: 10.1177/034003529502100412.
23. Niegaard H. The right to know – Revision of the UNESCO Public Library Manifesto 1994. *Libri*. 1994. Vol. 44. N 2. P. 99–110. DOI: 10.1515/libr.1994.44.2.99.
24. Niegaard H. UNESCO's 1994 Public Library Manifesto. *Proceedings of 60th IFLA General Conference, August 21-27, 1994*. URL: <https://archive.ifla.org/IV/ifla60/60-nieh.htm> (дата звернення: 04.09.2022).
25. Price G. *2022 Update to IFLA-UNESCO Public Library Manifesto Now Available*. Дата оновлення: 26.07.2022. URL: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/2006/1/IFLA-UNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%202022.pdf> (дата звернення: 04.09.2022).
26. *The Public library: a living force for popular education / UNESCO*. Paris, 1949 [16 May]. 3 p. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/public-libraries/documents/unesco-public-library-manifesto-1949.pdf>.
27. *The Public Library Manifesto – 25 years of advocacy, and many more to come!* Дата оновлення: 17.08.2021. URL: <https://www.ifla.org/news/the-public-library-manifesto-25-years-of-advocacy-and-many-more-to-come>.
28. Rahman A. N. UNESCO's Public Library Manifesto – 1994: an impression. *Malaysian Journal of Library & Information Science*. 1996, Vol. 1. N 2. P. 95–98.
29. Söderlind Å., Elf G. *The international library manifestos and media strategies in Swedish library practice / The Swedish Library Association*. Stockholm, 2015. 116 p.
30. *10 ways to make a public library work / Update your libraries*. Дата оновлення: 05.10.2009. URL: <https://www.ifla.org/publications/10-ways-to-make-a-public-library-work-update-your-libraries?og=49> (дата звернення: 04.09.2022).
31. Thomas B. *Books and libraries. Scandinavian Public Library Quarterly*. 2007. Vol. 40. N 1. P. 16.
32. Thomas B. "På solid ideologisk grund – biblioteksmanifesten och dess historia". *Biblioteksbladet*. 2014. N 4. P. 24–25.
33. Thompson A. Public libraries and the influence of IFLA, 1930–1960, with special reference to Lionel McColvin's chairmanship of the Public Libraries Section. *IFLA's History / The International Federation of Library Associations and Institutions*. 1968. 9 p. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/history/public-libraries-and-the-influence-of-ifla-1930-1960.pdf>.
34. *25 years of the IFLA-UNESCO Public Library Manifesto : an advocacy pack for libraries and library associations*. Дата оновлення: 01.11.2019. URL: <https://repository.ifla.org/handle/123456789/1392>.
35. *The 2022 IFLA-UNESCO Public Library Manifesto at a Glance*. Дата оновлення: 27.07.2022. URL: <https://repository.ifla.org/handle/123456789/2007>.

36. UNESCO Public Library Manifesto. *UNESCO Bulletin for Libraries*. 1972. Vol. 26. N 3. P. 129–131.
37. *The Universal Declaration of Human Rights*. Paris: The United Nations, 1948. 8 p. DOI: <https://doi.org/10.18356/e9d835b3-en>.
38. Wilhite J. M. *85 years IFLA : a history and chronology of sessions, 1927–2012*. Berlin: De Gruyter Saur, 2012. 359 p.
39. Yulmaz B. UNESCO Halk Kütüphanesi Bildirgesi: 1972'den 1994'e. *Türk Kütüphaneciliği*. 1996. Vol. 10. N 2. P. 157–178.

References

1. Prokopenko, L. (2018). Misiia i funktsii publichnykh bibliotek kriz pryзму Manifestiv IFLA/UNESCO [Mission and functions of public libraries in the light of IFLA/UNESCO Manifestos]. In *Biblioteka i knyha v konteksti chasu. Tema roku: "Transformatsiia diialnosti publichnykh bibliotek Ukrainy"* : zb. materialiv XI Vseukr. nauk.-prakt. konf. (pp. 14-21). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
2. Abid, A. (1996, August). Revision of the UNESCO Public Library Manifesto. In *Proceedings of 62nd IFLA General Conference*. Beijing, China. Retrieved from <https://archive.ifa.org/IV/ifla62/62-abia2.htm>. [In English].
3. Foskett, D. J. (1986). UNESCO and international librarianship. In: Smith, I. A. (ed.). *Developments in international and comparative librarianship, 1976–1985* (pp. 67-86). London, United Kingdom. [In English].
4. Gattégno, J. (1994). UNESCO Public Library Manifesto. *Libri*, 44(2), 164-170. [In English].
5. Hassner, K. (1999). The Model Library Project – a way to implement the UNESCO Public Library Manifesto. *IFLA Journal*, 25(3), 143-147. DOI: 10.1177/034003529902500303. [In English].
6. (2022). *IFLA Library Map of the World*. Retrieved from <https://librarymap.ifa.org/map> [In English].
7. (1993). *IFLA Seminar: revision of the UNESCO Public Library Manifesto '72: Report*. Guimarães, Portugal. [In English].
8. (1995). IFLA/UNESCO Public Library Manifesto 1994. *IFLA Journal*. 21(1), 66-67. [In English].
9. (2022, July 27). The IFLA-UNESCO Public Library Manifesto 2022. Retrieved from <https://repository.ifa.org/handle/123456789/2006> [In English].
10. (2018, November 1). Inspire, inform, indicate: how the UNESCO-IFLA Public Library Manifesto makes a difference. Retrieved from <https://repository.ifa.org/handle/123456789/1547>. [In English].
11. Intrator, M. (2019). *Books across borders : UNESCO and the politics of postwar cultural reconstruction 1945–1951*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan. DOI: 10.1007/978-3-030-15816-3_7. [In English].
12. Intrator, M. (2016). UNESCO, reconstruction, and pursuing peace through a "library-minded" world, 1945–1950. In: Duedahl, P. (Ed.). *A history of UNESCO: global actions and impacts*. (pp. 131-150). London, United Kingdom: Palgrave Macmillan. DOI: 10.1007/978-1-137-58120-4_7. [In English].
13. Laugesen, A. (2015). Australia and the globalisation of the public library. *The Australian Library Journal*, 64(4), 301-307. DOI: 10.1080/00049670.2015.1092193. [In English].
14. Laugesen, A. (2014). UNESCO and the Globalization of the Public Library Idea, 1948 to 1965. *Library & Information History*, 30(1), 1-19. DOI: 10.1179/1758348913Z.00000000052. [In English].
15. (2020, June 4). Librarians Have Spoken! Over 750 Responses to the Public Library Manifesto Survey Received. Retrieved from <https://www.ifa.org/news/librarians-have-spoken-over-750-responses-to-the-public-library-manifesto-survey-received> [In English].
16. Lor, P. J. (2015, August). Who was to blame? The genealogy of the "Anglo-American" national library service model: A paper presented at the 81st IFLA World Library and Information Congress. In *Proceedings of 81st IFLA World Library and Information Congress*, Cape Town, South Africa. Retrieved from <http://library.ifa.org/1219/1/078-lor-en.pdf>. [In English].
17. Lor, P. J. (2012). The IFLA–UNESCO partnership 1947–2012. *IFLA Journal*, 38(4), 269-282. DOI: 10.1177/0340035212463138. [In English].
18. Maurois, A. (1961). *La Bibliothèque publique et sa mission*. Paris, France: UNESCO. [In French].
19. McColvin, L. R. (1954). The development of public library services. *Libri*, 4(4), 153-170. [In English].
20. McColvin, L. R. (1949). *Public library extension*. Paris, France: UNESCO. [In English].
21. (1937). *Mission sociale et intellectuelle des bibliothèques populaires : son organisation, ses moyens d'action*. Paris, France. [In French].

22. Niegaard, H. (1995). Promoting UNESCO's Public Library Manifesto 1994 – your responsibility! *IFLA Journal*, 21(4), 299-301. DOI: 10.1177/034003529502100412. [In English].
23. Niegaard, H. (1994). The right to know – Revision of the UNESCO Public Library Manifesto 1994. *Libri*, 44(2), 99-110. DOI: 10.1515/libr.1994.44.2.99. [In English].
24. Niegaard, H. (1994, August). UNESCO's 1994 Public Library Manifesto. In *Proceedings of 60th IFLA General Conference*. Havana, Cuba. Retrieved from <https://archive.ifla.org/IV/ifla60/60-nieh.htm> [In English].
25. Price, G. (2022, July 26). *2022 Update to IFLA-UNESCO Public Library Manifesto Now Available*. Retrieved from <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/2006/1/IFLA-UNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%202022.pdf> [In English].
26. (1949, May 16). The Public library: a living force for popular education. Paris. Retrieved from <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/public-libraries/documents/unesco-public-library-manifesto-1949.pdf> [In English].
27. (2021, August 17). The Public Library Manifesto – 25 years of advocacy, and many more to come! Retrieved from <https://www.ifla.org/news/the-public-library-manifesto-25-years-of-advocacy-and-many-more-to-come>. [In English].
28. Rahman, A. N. (1996). UNESCO's Public Library Manifesto – 1994: An impression. *Malaysian Journal of Library & Information Science*, 1(2), 95-98. [In English].
29. Söderlind, Å. & Elf, G. (2015). *The international library manifestos and media strategies in Swedish library practice*. Stockholm, Sweden. [In English].
30. (2009, October 5). 10 ways to make a public library work / Update your libraries. Retrieved from <https://www.ifla.org/publications/10-ways-to-make-a-public-library-work-update-your-libraries?og=49>. [In English].
31. Thomas, B. (2007). Books and libraries. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 40(1), 16. [In English].
32. Thomas, B. (2014). "På solid ideologisk grund – biblioteksmanifesten och dess historia" [On solid ideological ground: The library manifestos and their history]. *Biblioteksbladet*, 4, 24-25. [In Swedish].
33. Thompson, A. (1968). Public libraries and the influence of IFLA, 1930-1960, with special reference to Lionel McColvin's chairmanship of the Public Libraries Section. In *IFLA's History*. Retrieved from <https://www.ifla.org/files/assets/hq/history/public-libraries-and-the-influence-of-ifla-1930-1960.pdf>. [In English].
34. (2019, November 1). 25 years of the IFLA-UNESCO Public Library Manifesto : an advocacy pack for libraries and library associations. Retrieved from <https://repository.ifla.org/handle/123456789/1392>. [In English].
35. (2022, July 27). The 2022 IFLA-UNESCO Public Library Manifesto at a Glance. Retrieved from <https://repository.ifla.org/handle/123456789/2007> [In English].
36. (1972). UNESCO Public Library Manifesto. *UNESCO Bulletin for Libraries*, 26(3), 129-131. [In English].
37. (1948). *The Universal Declaration of Human Rights*. Paris: The United Nations. Retrieved from DOI: <https://doi.org/10.18356/e9d835b3-en>. [In English].
38. Wilhite, J. M. (2012). *85 years IFLA: A history and chronology of sessions, 1927–2012*. Berlin, Germany: De Gruyter Saur. [In English].
39. Yulmaz, B. (1996). UNESCO Halk Kütüphanesi Bildirgesi: 1972'den 1994'e. *Türk Kütüphaneciliği*, 10(2), 157-178. [In Turkish].

Liliia Prokopenko,

<https://orcid.org/0000-0003-0531-6111>,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,

Chief Librarian,

Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

A LIVING FORCE FOR EDUCATION, CULTURE, INCLUSION AND INFORMATION:

IFLA/UNESCO PUBLIC LIBRARY MANIFESTOS (1949, 1972, 1994, 2022)

The purpose of the article is to study the history of the IFLA/UNESCO Public Library Manifesto, analyze and compare the content of its four editions, substantiate the significance of the document for the development of public libraries in Ukraine. **The methodological basis** of the study are principles of historical method, objectivity, continuity and comprehensiveness. From the positions of scientific methodology, the problem is examined on the basis of system

approach. The decision of the tasks was carried out using a system of scientific, historical, and bibliographic methods: theoretical (analysis, synthesis, etc.), empirical (description), comparative, source analysis. **Scientific novelty.** The study is the first attempt to analyze the four editions of the IFLA/UNESCO Public Library Manifesto in Ukrainian librarianship. **Conclusions.** As a result of the study, the history of four editions of the IFLA/UNESCO Public Library Manifesto, adopted in 1949, 1972, 1994, 2022, was considered. The content of the main parts of the document in each edition was analyzed. The principle issues for all four editions are characterized. Innovative issues in different editions of the Manifesto were identified. Information about the significance of the IFLA/UNESCO Public Library Manifesto for the development of the public library phenomenon is summarized. The IFLA/UNESCO Public Library Manifesto has been proven to be an important milestone in the history of librarianship, demonstrating both the evolution of library science and valuable practical activity. The necessity of studying the IFLA/UNESCO Public Library Manifesto by Ukrainian scientists and librarians is substantiated. The need for translation of the text of the document into Ukrainian and its discussion by the professional library community of Ukraine is emphasized.

К е у в о р д с: IFLA/UNESCO Public Library Manifesto, public library, IFLA, UNESCO, international library cooperation.

Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine
1, Hrushevsky Str., Kyiv, 01001, Ukraine
e-mail: prokopenko888888@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 1.09.2022 р.